

heg & landschap

Rijke heggen (landschappen)

Lex Roeleveld
November 2019

Een oude, soortenrijke struweelheg in de Maasheggen -Boxmeer

Inhoud van de cursus

- 12.30 uur: Inloop en ontvangst
- 13.00 uur: Introductie cursus heggen en hagen
- 13.15 uur: Theoriegedeelte
- 14.30 uur Koffie/thee
- 14.45 uur: Naar buiten, veldbezoek
- 16.30 uur: Borrel en tijd voor verdere vragen.

Wat verstaan we onder een heg/ haag?

- Woorden heg en haag zijn voor mij synoniemen.
- Verschil tussen lage/smalle en hoge/brede heggen is kwestie van onderhoud/beheer.
- Heg is rij (eventueel dubbele rij) struiken al dan niet met bomen.
- Bomensingel = rij bomen met eventueel struiken.
- Houtsingel/houtwal is brede strook bomen en struiken, bij houtwal gelegen op wallichaam.

Waar doen we het voor?

Je (combi van) doelen hebben invloed op aanleg en beheer.

Doelen kunnen zijn:

- **Biodiversiteit** (variatie in alles. Zie vervolg presentatie)
- **Landschap** (type, afwisseling, verbinding, bomen)
- **Veekering** (vlechten, soortensamenstelling heg)
- **Genenpool** (autochtone herkomst van belang)
- **Recreatie** (streekkenmerken, cultuurhistorie)
- **Nutsproducten** (noten, fruit, hout, wild)
-

In de *handleiding Rijk heggenlandschap* wordt e.e.a. nader uitgewerkt.

Heggenlandschap (bocage) in centraal Frankrijk. Hoge en lage heggen, veel bomen in de heggen.

Biodiversiteit

Biodiversiteit belangrijk thema. Ik zoom er even op in. Wat is belangrijk als je de biodiversiteit in en rond heg wilt versterken?

Plaatjes tonen vooral landschappelijk beelden, maar e.e.a. geldt ook op kleiner schaalniveau.

Locks Park Farm – Devon

Rob Wolton inventariseerde op 40 meter heg (rechts) alle met het oog zichtbare levende organismen.

Rob: in rood, geblokte jas. Twee slanke honden: lurchers. Vangen hazen maar ook reeën.

Locks Park Farm – Devon

in een soortenrijke struweelheg, geen boom, wel rijke kruidenranden en aangrenzend nat grasland

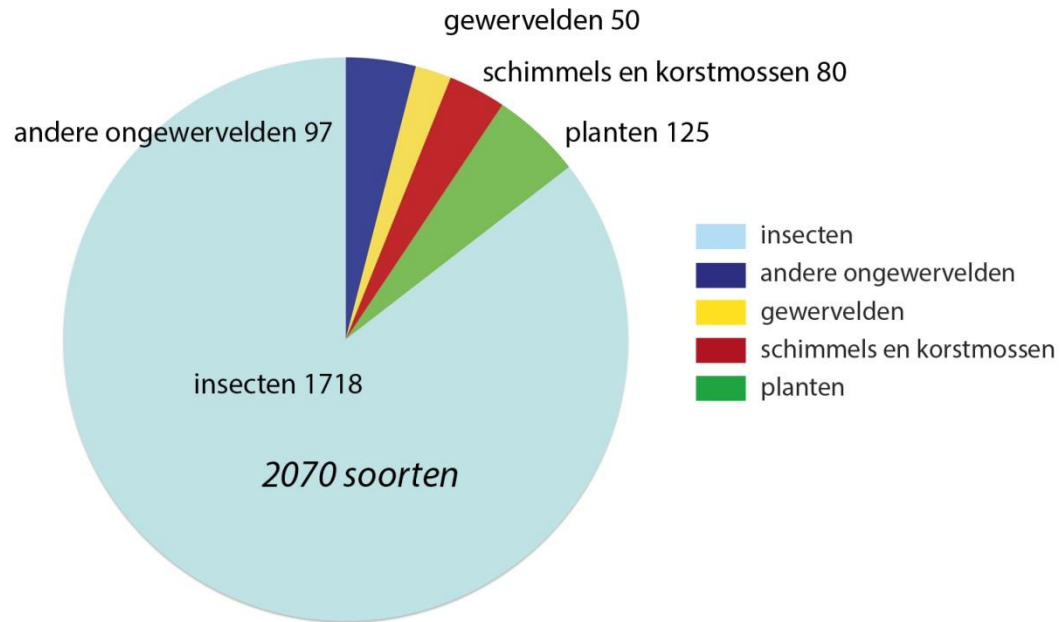
Kruidenrijke rand langs heg

Locks Park Farm – Devon

Een beeld van de heg met insectenval

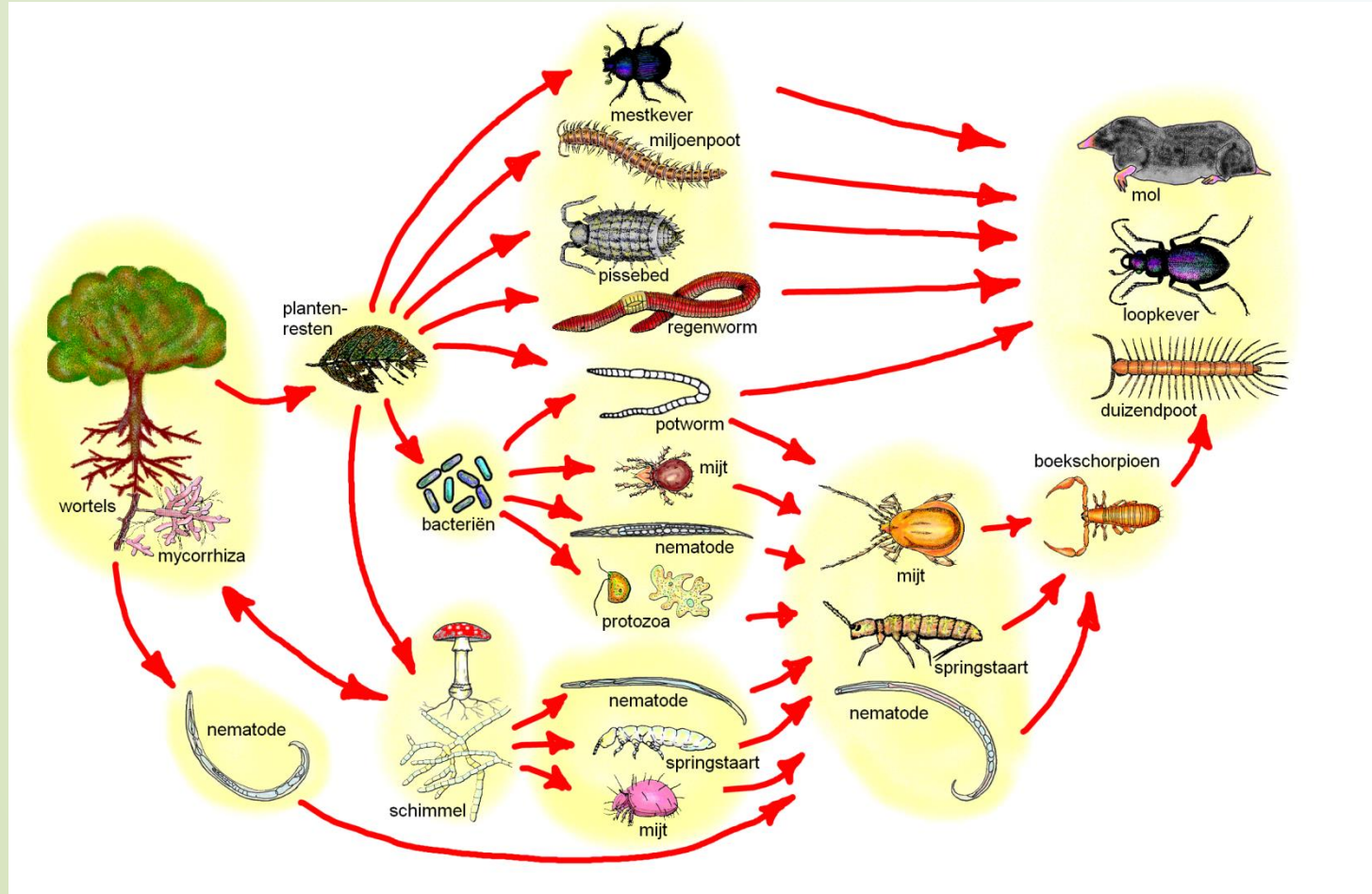
Het resultaat na 3 jaar inventarisatie (nog lang niet alles gedetermineerd):

Insecten vormen veruit de grootste klasse. Dit komt overeen met schattingen op wereldniveau. De hele voedselpiramide is hierop gebaseerd. Geen insecten, dan bijvoorbeeld ook geen vogels!

Het bodemvoedselweb

(Ron de Goede WUR)

Heggen bevorderen bodemleven veel meer dan bijv. een akker. We weten nog maar weinig over bodemleven en bodemecologie. Steeds meer wordt wel duidelijk dat rijk bodemleven van vitaal belang is voor o.a. biodiversiteit.

Rob Wolton benoemt aantal factoren die biodiversiteit in en rond heggen bevorderen:

- Opbouw aan elementen
- Diversiteit aan planten
- Omgeving en verbinding
- Vormrijkdom

Factoren die biodiversiteit bevorderen

Opbouw aan elementen

Een rij struiken is een ding, nog beter is heg met bomen, nog weer beter als heg kruidenrijke randen heeft en helemaal mooi als er ook water in de buurt is.

Factoren die biodiversiteit bevorderen

Diversiteit aan soorten

Diversiteit aan struiken en bomen in heg versterkt biodiversiteit. Bij voorkeur struiken die in streek voorkomen en van autochtone herkomst zijn (d.w.z. met NAK-certificaat). Foto: meidoornbessen.

Factoren die biodiversiteit bevorderen

Verbinding

Biodiversiteit is geholpen bij het aaneengesloten zijn van landschaps-elementen. Heggen die op elkaar, een singel of bosje aansluiten. Kruidenranden die doorlopen. Foto: Maasheggen bij Vortum-Mullem.

Factoren die biodiversiteit bevorderen

Omgeving

De omgeving doet er ook toe. Je kunt een rijke heg hebben maar als er tot op de heg geploegd en gespoten wordt, of een gazon zwaar bemest en gespoten wordt, er geen blad onder de heg mag liggen, doet dat afbreuk aan biodiversiteit.

Factoren die biodiversiteit bevorderen

Vormrijkdom

Vormrijkdom heeft betrekking op variatie in hoogte en breedte, aanwezigheid van (knot)bomen ed. Deels aanleg, deels wijze van onderhoud.

Geelgors bovenin gevlochten meidoornheg. Geelgors houdt van mix van dichte, hoge en lage heggen, met kruidenrijke randen (weilanden). Foto: landgoed de Langakkers, Leende.

Aanleg

- Soortenkeuze
- Planten

Bloemen en vruchten van enkele inheemse soorten

Rode kornoelje

Kardinaalsmuts

Vlier

Wilde mispel

Heggenroos

Gelderse roos

Kies soorten die passen bij bodemtype, doel en toekomstig beheer. Bijvoorbeeld geen hondsroos (groeit hard) en vlier (komt vanzelf) in een heg die 2* per jaar geknipt wordt.

Nog enkele inheemse soorten

Wilde Liguster

Wilde appel

Meidoorn

Meidoorn

Wilde Liguster

Sleedoorn

Zwarte bes

Hulst

Meer over soorten voor heggen in *Bomen & struiken van hier* (Heg&Landschap)

Plantgoed - haagplantsoen

Plantgoed is meestal tweejarig. Lengte 60-120 cm, afhankelijk soorten jaar. Staar je niet blind op de bovengrondse lengte. Groter is niet beter. Het gaat om kwaliteit van wortelmassa. Op foto: mooi haagplantsoen. Overigens: altijd bedekt houden!!!

Plantgoed

Opgekuild plantgoed. Bij vervoer (en planten) altijd wortels tegen uitdrogen (wind, zon, vorst) beschermen. Zeil over aanhangwagen.

Plantgoed

Opkuilen. Voor tijdelijke opslag. Liefst in rulle grond. Tot aan wortelhalzen in grond. Grote bossen losknippen (geen luchtholtes). Grond aandrukken met voet. Geen plek waar lang water kan blijven staan.

Planten

Sleuf graven of ruim plantgat. Wortels laten uitwaaiëren in grond. Enkele rij (circa 4 struikjes/meter) of dubbele rij (20-30 cm uit elkaar) 4-5 per strekkende meter.

Plantgaten maken met mechanische grondboor: pas op in leem/klei! Compost doormengen goed bij arme en zware grond. Snippers tegen opkomend 'onkruid', uitdrogen grond. Ja en nee. Op grote lengtes zou ik me de moeite besparen.

Beschermingsmaatregelen tegen vraat

Netjes verhogen kosten, zijn vervuilend. In mijn ervaring niet nodig geweest. Hoge druk reeën kan probleem zijn. Hele goede ervaring in Ede met stroomdraadje.

Wieden?

Mijn advies: enkel hoog opgroeiende kruiden (melde, distels) afknippen en planten als akkerwinde en kleeftkruit uittrekken. Hoog opgroeiende grassen, brandnetel ed. langs heg maaien. Pas op met bosmaaier! Houd grond bedekt, beter voor bodem en fauna.

Onderhoud

Onderhoud

Vijf aspecten:

- wanneer, hoe vaak?
- robuust
- snoei-op-groei
- fasering
- cyclisch onderhoud

Onderhoud

Wanneer en hoe vaak?

- Let wel: elk jaar (of om de 2 jaar) snoeien: geen bloei en dus ook geen vruchten!
- Lage heggen, afhankelijk van hoe strak het moet sein 1 of 2 */jaar. Bij 2 keer: eind mei, eind september. Bij 1 keer: winter periode.
- Hoge heggen (struweelheggen): alles kan. 1 */6 jaar op 1,2-1,5 meter hoogte afzagen kan, maar ook langere periode. Indien nodig (bijv. langs pad) kan jaarlijks enkel zijkant gesnoeid worden.
- En...: maak heg niet te schoon. Kruiden langs de rand, blad onder de heg - goed voor tal van beestjes van de hele kleine tot de wat grotere.

Onderhoud

Erg smal en laag

Lage heggen: maak er bij voorkeur robuuste heg van. Breed en niet te laag.
Snoeiprofiel bij voorkeur trapezium. Brede onderkant ontvangt meer licht: dichter.

Snoei-op-groei

Knip, om mooie dichte heg te krijgen, vooral lage heggen iedere keer iets breder en hoger. Enkele centimeters. Hierdoor dichte vertakkingen. Na x jaar, indien heg te hoog is geworden, stuk van bovenzijde en zijkanten afzagen en weer opnieuw bij jaarlijkse snoeien beetje ruimte geven.

Onderhoud

A photograph of a dirt path in a rural landscape. On the right side of the path, there is a large, dense tree covered in white blossoms. To its left are several smaller, green hedges of varying heights and shapes. On the left side of the path, there are more green hedges and a single bare tree in the distance. The sky is overcast and grey.

Variatie in snoeivormen: struweelheggen, robuuste, lage heggen. Sleedoornheg (rechts) wordt jaarlijks aan sloot en akkerzijde licht gesnoeid i.v.m. schonen sloot/gebruik akker.

Onderhoud - fasering

Voor grotere eenheden sterk aangeraden om niet in een jaar bijv. alle struweelheggen te snoeien. Spreiden in tijd en ruimte, anders is dit grote klap voor fauna.

Cyclisch onderhoud

Indien heggen er slecht aan toe zijn, zijn er twee manieren om nieuwe start te maken: 1) struiken iets boven de grond afzagen en gaten inboeten (haagplantsoen), of 2) de heg te vlechten (indien niet te oud of te veel gaten)

Cyclisch onderhoud – afzetten struiken

Afzetten circa 10 cm boven de grond

Vitale struiken lopen aan basis weer uit

Hergroei na enkele jaren. Heg had eerder gesnoeid dienen te worden. Onderzijde kaal door brede strook brandnetels.

Sterke hergroei

Cyclisch onderhoud – vlechten heg

In Maasheggenstijl gevlochten meidoorn heg. Gevlochten in winter. Bloei voorjaar. Midden achter: meidoornstruik als overstaander laten staan.

Cyclisch onderhoud

Net gevlochten heg (winterwerk)

Vlechten is laag inkappen en buigen

Hergroei na enkele jaren. Scheuten vormen heg van de toekomst.

Hergroei aan de basis in het voorjaar

Handmatig - Machinaal

Onderhoud

Snoeien met heggenschaar. Hier (helaas) geen schuine zijde aangehouden.

Onderhoud

Desastreuse resultaten van snoeien met klepelmaaier.

Onderhoud

Machinaal onderhoud. Keuze type machine afhankelijk dikte te snoeien hout:

- 1- max 2 jarig hout: slagmaaier (foto links)
- Zwaarder hout: hydraulische vingerbalk (foto rechts) of cirkelzaag

Onderhoud

Voor dik hout en zelfs lichter hout doet cirkelzaag (op grotere lengten) wonderen(snel, mooie, gladde wonden). Bij zagen en knippen: snoeihout opruimen. Bij slagmaaier wordt snoeihout fijngeslagen.

Onderhoud

Trapeziumvorm voor zowel lage heggen als ook struweelheggen.

Onderhoud

Zorg dat machines (zaag/knipmechanismen) goed onderhouden zijn en machinist weet wat je van hem verwacht. Bijv. in dit geval geen takken van bomen zagen.

Dank u, en nu het veld in

Meer informatie

- Mail Lex Roeleveld: info@hegenlandschap.nl
- Handleiding Rijk heggenlandschap [www. Hegenlandschap.nl/over-ons/publicaties](http://www.Hegenlandschap.nl/over-ons/publicaties)
- www.sgbdo.nl/kennisbank
- Linkt door naar de website van Landschap Overijssel. Veel informatie over alle beheerpakketten waaronder heggen, houtwallen en –singels, poelen en bloemenweides (akker- en graslanden)
- www.landschapoverijssel.nl/mijn-natuurakker
- Informatie over akkerbloemen, bloemenweides en natuurakkers. In het voorjaar mogelijk tot voordelige collectieve bestelling van mengsels.
- www.cruydhoeck.nl
- Leverancier van zadenmengsels en uitgebreide informatie over grondsoorten, aanleg en beheer van bloemenweides
- Bijlagen:
 - Inheemse soorten lijst